



ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА ПРАВОТО НА СОПСТВЕНОСТ И НАСЛЕДНОТО ПРАВО НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН

Автор

Мемет Мемети

Јануари, 2017



| *Citizens for change!*

Содржина

I. ВОВЕД	3
II. ТЕОРЕТСКИ КОНТЕКСТ	4
III. МЕТОДОЛОГИЈА	5
IV. ПРАВНА РАМКА	6
V. ТЕРЕНСКО ИСТРАЖУВАЊЕ	7
VI. ЗАКЛУЧОЦИ	25
VII. ПРЕПОРАКИ	26
VIII. ИЗВОРИ НА КОНСУЛТАЦИИ	27
IX. АНЕКС	28

Табела на слики и графикони

Графикон 1 Брачна состојба на анкетираните жени

Графикон 2 Статусот на вработување

Графикон 3 Вработени во семејството

Графикон 4 На кое име е регистрирана материјалната сопственост во семејството

Графикон 5 Начин на создавање на материјалната сопственост

Графикон 6 Дали имате наследено имот од родителите

Графикон 7 Имотот наследен (според етничка припадност)

Графикон 8 Причините за учество во имотното наследство

Графикон 9 Ставот зошто не учествував во имотното наследство

Графикон 10 Поддршка од родителите

Графикон 11 Девојките учествувале во имотното наследство

Графикон 12 Девојките наследиле имот (според етничка припадност)

Графикон 13 Ставовите за имотното наследство

Графикон 14 Ставот за недвижностите

Графикон 15 Кој ќе го наследи мојот имот

Графикон 16 Како ќе го дела имотот (според етничка припадност)

Графикон 17 Зошто не учествуваат во делбата на имотното наследство

Табела 1 Дали имате земено имотно наследство (според вариабилноста)

Табела 2 Кој ќе го наследи имотот (според вариабилноста)

Оваа истражување е изработено во рамки на проектот “ЕКОНОМСКО ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН ПРЕКУ ЗАСТАПУВАЊЕ И ПРОМОВИРАЊЕ НА НИВНИТЕ ИМОТНИ ПРАВА”, имплементиран од страна на Здружението Женски Форум Тетово, во рамки на програмата CIVICA Mobilitas.

CIVICA Mobilitas е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC), кој го спроведуваат NIRAS од Данска, Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и Шведскиот институт за јавна администрација (SIPU)

Општа цел на проектот е да се придонесе кон економско зајакнување на жените во Полошкиот регион, а специфична цел е да се поттикне и придонесе кон остварувањето на имотните и наследните права на жените во Полошкиот регион.

I. ВОВЕД

Една од дискриминаторските димензии на жените е нееднаквиот пристап во поглед на сопственоста и имотното наследство. Потврдено е дека негирањето на правото во имотно наследство влијае многу врз економската стабилност и независност на жената во општеството. Различните истражувања покажуваат дека клучни причини за отстранување на жената од имотното наследство, кои ја ставаат жената настрана од овој процес, се традицијата и обичаите. Во многу структурални патријархални општества се случува појава на исклучување на жената од правото на имотно наследство, како резултат на применување на норми и обичаи низ генерации.

И во Република Македонија еден од главните предизвици за родова рамноправност, полноправно учество во социо-економските општествени процеси и зајакнување на положбата на жената е пристапот до имотното наследство како *condition sine qua non* (услов без кој не се може). Треба да се истакне дека правната рамка ги гарантира истите права за мажите и жените, но влијанието на општествените норми, обичаите, традицијата, економските услови и нивото на образование се сериозна пречка за зајакнувањето и унапредувањето на положбата на жената во оваа сфера.

Иако рамноправни пред законот, како резултат на менталниот и традиционалниот код, многу жени во Република Македонија сеуште не наследуваат имот, дури многу чести се случаите кога жените доброволно отстапуваат од семејното наследство, давајќи ја на овој начин можноста на другите членови од семејството да присвојат од имотот.

Пристапот кон сопственичкото право и правото на имотно наследство се едни од многубројните применувани фактори за одсликување на нивото на рамноправноста на жените во едно општество. Во овој контекст, прикажаната анализа во продолжение, нуди доволни податоци за да се потврди хипотезата дека жените во Република Македонија воопшто и посебно жените во Полошкиот регион продолжуваат се потешко да го чувствуваат бремето на културата и традицијата, било да се тоа индивидуални или општи ставови, бидејќи мажите се тие кои го носат товарот и одговорноста, па според ова, тие и треба да го наследат имотот на семејството.

Состојбата со општествено имотните и наследните права на жените во Република Македонија може да се третира во две димензии и тоа: во правна и социјална димензија.

Правната димензија ја означува правната рамка, која го гарантира правото на сопственост, наследство на имот и остварување на ова право во пракса. И покрај фактот дека правната рамка го санкционира правото на наследство, ова право не се применува, како резултат на општествените норми и обичаи. Ваквата состојба не делува во насока на економско зајакнување на жената и нејзината положба во општеството. Како последица на ова, жените имаат ограничен пристап до имотот и до финансиските средства.

Ова истражување претежно се однесува на социјалната димензија, значи на причините за таквата положба на жените во Полошкиот регион.

Целта на истражувањето е да ги идентификува причините за големата разлика во пристапот кон имотното наследство помеѓу мажите и жените и да понуди препораки за подобрување на пристапот на жената кон сопственоста и имотно наследните права.

II. ТЕОРЕТСКИ КОНТЕКСТ

Правото на сопственост го актуелизира, како никогаш до сега, проблемот на паралелизмот помеѓу општествените норми и позитивното право.

Општеството како целост се состои од мажи и жени и ако го анализираме од тој аспект, секој од нив има можност да делува во власта и да ги контролира постапките на власта. Според Севел (2010) делувањето на секој од нас зависи од општествените норми и од етаблираната интеракција помеѓу индивидуите.

Ако општеството е патриархално, мажите ќе имаат влијание и контрола врз жените, бидејќи во услови на патријархална структура не се обезбедуваат можности и жените да можат да влијаат и да имаат контрола во пристапот кон ресурсите.

За надминување на оваа состојба потребен е практичен пристап од страна на државата, детерминирајќи правна рамка која нема да биде само недискриминаторска, туку ќе понуди и афирмативни мерки. Во овој контекст, пристапот заснован врз правата тргнува од оваа премиса, односно, дека државата не треба да се однесува дискриминаторски при дизајнирањето на политиките и на правната рамка. Но, главен проблем во многу општества, не е правната рамка, туку спроведувањето на правната рамка во секојдневниот живот.

Во многу случаи, општествата не покажуваат подготвеност за менување на дискриминаторските општествени норми. Пристапот заснован врз правата се фокусира на зајакнувањето и учеството како механизми за остварување на правата. Но, спроведувањето на овој пристап во пракса наидува на доста предизвици, особено за начинот како власта да се примени во општества каде е силно влијанието на обичаите и традиционалните вредности. Во многу земји, преовладува патријархалното мислење дека господари на системот се мажите, а пак жените се сметаат како несоодветни за бавење со власта, пристапот до ресурсите, партиципацијата, а со тоа и зајакнувањето на жените

е доста ограничено. Ова значи дека промена на дискриминаторската пракса може да се случи само ако се подобри пристапот на жените во процесите на одлучувањето и во пристапот и располагањето со ресурсите.

Родовата рамноправност како концепција е невозможно да се остварува ако не го вклучува рамноправниот пристап на жените врз материјалните добра, како компонента што подразбира пристап до имотот и материјалното наследство. Во овој контекст Извештајот на УНДП за човечки развој потенцира дека „Родовата рамноправност треба да биде составен дел на државната стратегија за намалување на сиромаштијата на луѓето, а ова подразбира и зајакнување на жената, обезбедувајќи и права кон пристап до имотот, кредитите и можностите за вработување“.¹

Со сличен став е и Извештајот на Светската банка за родовото унапредување (2001), каде се вели дека „жените воопшто, продолжуваат да имаат сосема малку контрола во производните ресурси и тие дивергенции делуваат негативно врз развојот и животниот стандард на нивните семејства“.²

Имајќи ја предвид теоретската рамка на глобалните трендови на жените, потребно е едно поголемо и перманентно фокусирање на луѓето кои одлучуваат во политиката и цивилното општество во Република Македонија, при што, прашањето на наследството и на имотот, треба да се третираат како клучна димензија за родовата рамноправност во Република Македонија.

III. МЕТОДОЛОГИЈА

Истражувањето е остварено во две димензии;

- прво во анализирањето на правната рамка со која се регулираат правата на наследство во Република Македонија и

- втората димензија е теренското истражување, преку анкетирање на девојки и жени од Полошкиот регион во врска со пристапот до наследство и имот.

Истражувањето се базира на примарен ресурс (анкета) и две секундарни (правна рамка, извештаи, статистички податоци, теоретска рамка). Здружение Женски Форум Тетово, ја дизајнираше истражувачката методологија ангажирајќи експерт, со цел оценување на ставот на жените од Полошкиот регион, во врска со прашањето на наследното право и на имотот. Поединостите кои се поврзани со истражувачките инструменти, пристапот и примерокот се преставени подолу во овој документ.

¹ Страна 7 Human Development Report, UNDP 1997

² Страна 5 Engendering Development, World Bank 2001

IV. ПРАВНА РАМКА

Треба да се истакне дека правната рамка во Република Македонија ги има поставено основите за рамноправност кои се однесуваат на економските и социјалните права. Во овој контекст, членот 9 од Уставот гласи: “Граѓаните на Република Македонија се рамноправни во слободите и правата, независно од полот, расата, бојата на кожата, националната и социјалната припадност, политичкото и религиозното убедување, имотната и општествената положба”.³ Граѓаните се рамноправни пред Уставот и законите. Но, кога се третира наследното и имотното право, секако дека треба анализа на Законот за семејството, Закон за имотните и други наследни права, Законот за наследство и Законот за еднакви можности помеѓу жените и мажите.

Вниманието за родовата рамноправност се гледа и во фактот дека политичкиот чинител во Република Македонија има донесено посебен Закон за еднакви можности. Овој закон го регулира прашањето на родовата рамноправност, промовирајќи еднакви можности меѓу жените и мажите во политичката, економската, социјалната и образовната сфера.⁴ Законот ја санкционира новата терминологија на еднакви можности и рамноправен третман како најважни за постигнување на еднакви можности. Законот не предвидува посебни диспозиции во врска со наследното право или правото на имот.

Законот за семејството го регулира и дефинира семејството како заедница на родители кои имаат деца.⁵ Духот од начелото на рамноправност таксативно е прикажан во овој закон и во овој контекст тој предвидува дека сите односи во семејството треба да се засноваат врз начелото на рамноправност. Исто така, Законот за семејството го предвидува правото на вонбрачните заедници, односно двојките кои живеат заедно повеќе од една година, да се третираат како брачна заедница, што се однесува за имотно правните односи.⁶ Истиот Закон ги регулира правата на децата, подвлекувајќи дека спрема децата треба да се однесуваат на ист начин без да ја наведе таксативно половата димензија.⁷

Законот за сопственост и другите наследни права тргнува од начелото за рамноправност, бидејќи го потенцира ова начело и рамноправната поделба, но не ги набројува таксативно родот и посебното третирањето на жените во врска со ова прашање. Според Законот за сопственост, секој поединец, независно дали е или не е државјанин на РМ има право на пристап до сопственост.⁸

Законот за наследство исто така тргнува од начелото на рамноправност каде се вели дека сите граѓани се еднакви во процесот на наследството.⁹ Законот ја предвидува можноста од исклучување на наследниците во процедурата на наследството во посебни

³ Член 9 Устав на Република Македонија

⁴ Член 2 од Законот за еднакви можности меѓу жените и мажите (Службен весник на Р.М. бр.6/2012 од 2012 година.

⁵ Член 13- *ibid*

⁶ Член 2 – Закон за имотот и другите сродни права, Службен весник на Р.М., бр.35 од 2010 година

⁷ Член 3 – Закон за наследство

⁸ Член 129 – 133 – Закон за наследство

⁹ Член 3, Закон за наследство

услови како и отстапување од наследството.¹⁰ Ваквото регулирање на ова прашање остава простор за маргинализирање на жените во процесот на наследството и применување на правните обичаи, а не на позитивното право.

Може да заклучиме дека правната рамка ги третира како рамноправни мажите и жените што се однесува на наследството и на имотно правните односи, но треба да кажеме дека не ја третира посебно ова проблематика во родова димензија, така што овој правен вакуум овозможува дискриминација на девојчата и на жените во оваа сфера.

V. ТЕРЕНСКО ИСТРАЖУВАЊЕ

а) Полошки регион, општи податоци

Полошкиот регион во периодот од Мај 2008 година е етаблиран како плански регион според Законот за рамноправен регионален развој и е еден од многуте региони на ниво на Република Македонија. Во овој регион влегуваат општините: Тетово, Гостивар, Маврово и Ростуше, Желино, Теарце, Боговиње, Врапчиште, Јегуновце и Брвеница.

На територија од 2416.91 км² има вкупно 184 населени места во кои живеат 319.916 жители од кои 73.2% се албанци, 18.4% се македонци, 5.7% се турци, 1.9% роми, 0.01%, власи, 0.32% срби 0.08% бошњаци и 0.66% други етнитети. Според податоците на Заводот за Статистика, од вкупниот број на население, 161005 се мажи и 158911 се жени. Овој регион е со голема стапка на невработеност. Невработеноста во 2016 година беше 27.6% (мажи) односно 35.6% проценти (жени).

Ако се анализира невработеноста според населените места, невработеноста кај жените од урбаните места е 34.1 проценти, а кај руралните места изнесува 36.7 проценти.¹¹

б) Примероци на истражувањето

Во ова истражување се опфатени само припаднички на женскиот пол со над 18 годишна возраст. Со анкетата се опфатени 300 жени. Примерокот е репрезентативен така што анкетираниите ја рефлектираат етничката структура на населените места (урбана и рурална димензија) возраста, образовното ниво како и брачниот статус на девојките и жените во Полошкиот регион.

в) Пристап

Теренското истражување е извршено врз основа на прашалник составен од ангажиран експерт од страна на Здружение Женски Форум Тетово, кој е поделен на неколку делови. Прашалникот е составен од општи прашања, податоци за состојбата во врска со сопственоста/имотот и ставот на жените во врска со наследството/имотот за да може на тој начин да се добијат одговори со податоци од жените, односно за нивниот став во

¹⁰ Членови 128-133, Закон за наследство

¹¹ Завод за статистика на РМ, Регионите во РМ, 2016, пристап од Јануари во 2017

врска со имотното наследство воопшто, фокусирајќи се претежно во одредувањето на вредносниот систем во општеството, а во врска со имотното наследство кај жените.

Истражувањето на терен е реализирано преку анкетирање на 300 жени од Полошкиот регион. Истражувањето е направено според методот на случајност. Најнапред беше идентификувана приближната група во секоја општина и населено место, потоа беше одреден бројот на анкетирани по што беше организирана обука за лицата кои ја вршеа анкетата. Методот на случајност е избран за ова истражување, бидејќи во Полошкиот регион немаше студии околу ставот на жените во врска со имотно наследните права во Полошкиот регион. Прашалникот употребен во оваа анкета е структурален прашалник, составен од 21 прашање, поделени во разни тематски делови. Тој е составен така за да се добијат квалитативни и квантитативни податоци кои ќе дадат информации за демографската и за социо-економската состојба на анкетираниите, како и одговори во врска со нивните погледи и определби со имотно наследните права на жените во Полошкиот регион.

Варијабли

Етничката припадност - македонски, албански, турски, ромски, српски, влашки, бошњачки и други модалитети.

Населено место - урбан и рурален модалитет

Возраст- модалитети 18-25 години, 26-33 години, 34-41 години, 42-49 години и 50+ години.

Брачна состојба – модалитети: немажена, во брак, разведена, вдовица, во вонбрачна зедница.

Образование - модалитети: Незавршено основно образование, завршено основно образование, завршено средно образование, завршено високо образование (факултет), завршени постдипломски студии.

Статус на вработеност – модалитети: вработена во јавниот сектор, вработена во приватниот сектор, вработена во цивилното општество (невладин сектор), земјоделец, домаќинка, пензионерка, ученичка/студентка, невработена и др.

Нето месечни средни примања во семејството – Модалитети: до 9000 денари, од 9001 до 15.000 денари, од 15.001 денар до 21.000 денари, од 21.001 – 27.000 денари од 27,001 – 35.000 денари, од 35.001- 41.000 денари, повеќе од 41.001 денари.

Број на членови во семејството- Модалитети: до 2 членови, 3-4 членови, 5-6 членови, повеќе од 6 членови.

Главните резултати од истражувањето во овие области се прикажани во продолжение, а потоа следуваат општите препораки во врска со имотно правното наследство во Полошкиот регион.

г) Преглед на варијаблите

Етничка припадност

Сакајќи во анкетата да имаме соодветно застапување на сите заедници, примероците на анкетата посебно внимание и даваат на варијаблата – етничка припадност. Така, во ова истражување, од вкупно 300 анкетирани, 48% се од албанска етничка припадност, 31.3% се од македонска етничка припадност, 2% се од српската заедница, 7.3% се од турска етничка припадност, 2.3% од ромска етничка припадност и 8.7% се определиле како останати.

Ваквата структура на анкетираниите, речиси е соодветна со структурата на населението според етничката припадност. Во врска со имотните и наследните права според етничката припадност, таа е клучна бидејќи ги изнесува евентуалните разлики меѓу заедниците во однос на практиките на наслеството. Диференцијалните наоди според оваа варијабилност се истакнуваат доколку има потреба за посебни интервенции врз основа на етничката припадност во подигање на свеста на жените и заедниците за имотните и наследните права.

Населено место

Создавање на ставови зависно од типологијата на населеното место според различната социолошка и родова анализа игра значајна улога за да се претстави една појава за дизајнирање и за таргетирање на специфични интервенции за урбаните и руралните населени места. Сметаме дека еден таков пристап е неопходен во оваа студија каде се третира прашањето на имотното наследство од родов аспект, односно идентификација на ставовите на жените и девојките според населените места бидејќи игра голема улога за одредување на трендот на промени на системите на вредности на микро нивоа (малите заедници) во врска со поделбата на имотот. Во многу случаи во контекст на анализирање на прашања кои се однесуваат на жените, примарните показатели на анализата се референти врз основа на градот, бидејќи поради влијанието на социјалните фактори, очекувањето за менување на некои традиционални практики во градовите е многу поголемо. Иако животот во градовите, најчесто во мали станови, придонел во рушење на традиционалната семејна структура, сепак, не може да се зборува за радикални промени што се однесува на разликите меѓу селото и градот во анализирање на прашањето на имотното наследство на жените вклучувајќи ги сите заедници. Така, 69 проценти од анкетираниите девојки и жени, живеат во рурални средини, а 31 посто во урбани средини.

Образование

Ако се анализира образовната структура видливо е дека 3 проценти од анкетираниите немаат завршено основно образование, 24 проценти имаат завршено основно образование, 35 проценти имаат средно образование, 33 проценти имаат високо образование и само 4 проценти имаат завршено посдипломски студии.

Истражувањето покажува дека еден значаен инструмент за зајакнување на положбата на жената е образованието. Истражувањето се осврнува на односите помеѓу образовното ниво на анкетираниите и остварувањето на правото на имотното наследство.

Возраст на анкетираниите

Во овој дел, мнозинството на анкетирани припаѓа на групата на возраст од 34-41 години (25,7 %), следува група на возраст од 42-49 со (23,7%), група на возраст од 50 + (22%), група на возраст од 26-33 години (20,7%) и најмал процент има група на возрасни анкетирани од 18-25 години со 8%.

Раликите помеѓу генерациите се прашања кои се предмет на научно истражување во контекст на трендовите, вредностите и вкусот. Истражувањето се обидува да третира прашања на пристапот во наследството анализирајќи ги разликите меѓу различните групи на возраст во врска со реализирање и дефинирање на истакнатиот проблем.

Брачна состојба на анкетираниите жени

Социалниот статус е значајна детерминанта која се поврзува со правото во наследство и имот. Еден општ број од анкетираниите жени - 72% се во брак, 16% не се во брак, 8% се вдовици, 2% од анкетираниите жени се разведени и 1% живеат во вонбрачна заедница (погледни Графикон 1).

Графикон 1: Брачна состојба на анкетирани жени



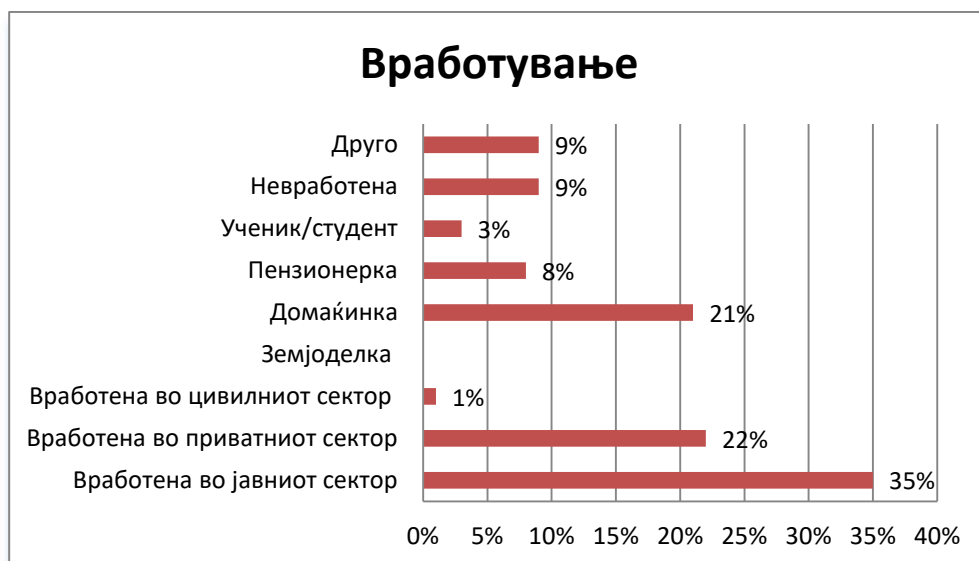
Извор:
Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Статус на вработеност

Истражувањето покажа дека пристапот во пазарот на трудот е еден од клучните фактори во зајакнување на положбата на жената. Во овој контекст во истражувањето беше анализирана вркската помеѓу статусот на вработување и користење на правото на имотно наследство.

Што се однесува на статусот на вработеност 35% од анкетираниите - се вработени во јавниот сектор, 22% се вработени во приватниот сектор, 21% се домаќинки, 9% одговорија дека не се вработени, 8% се пензионерки и 3% од анкетираниите се студентки (погледни Графикон 2).

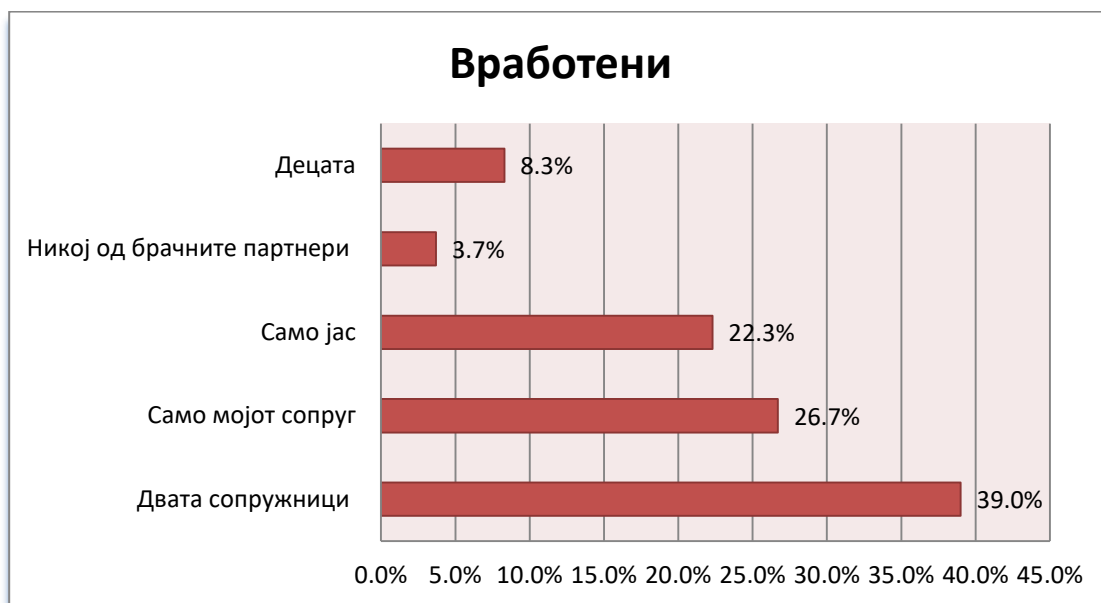
Графикон 2: Статус на вработеност



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права”

Едно посебно прашање во Прашалникот се однесуваше на социо-економскиот семеен статус, значи, кој е вработен од членовите на семејството. Така 40% од анкетираниите се изјаснија дека двајцата сопружници се вработени од нивното семејство. Во 27% од анкетираниите семејства, вработен е само сопругот, во 8,3% децата. (погледни Графикон 3)

Графикон 3: Вработени од семејството



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права”

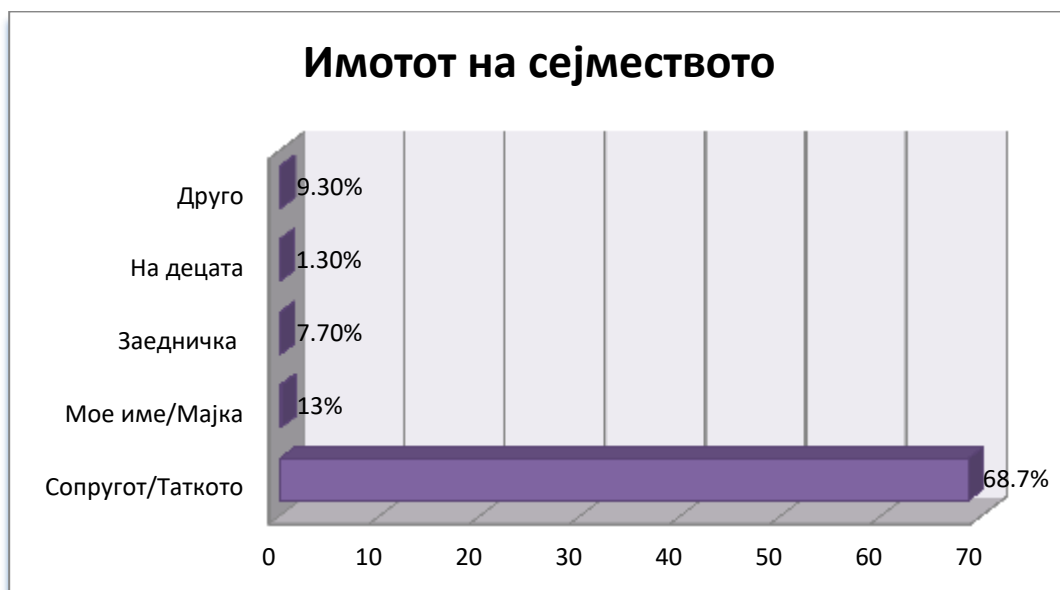
Имотот во семејството

Титуларот на сопственост во фамилијата – Еден друг значаен показател на (не)вклучувањето на жената во процесот на донесување одлуки во семејството исто така е и регистрацијата на сопственоста. Така 68,7% од анкетираниите изјавиле дека нивната сопственост е регистрирана на име на сопругот, односно на таткото. Само во 13% од семејствата опфатени со анкетата, сопственоста е регистрирана на име на жената и 7,7% од анкетираниите одговорија дека имаат заеднички имот (погледни Графикон 4).

Треба да се истакне дека оваа состојба е последица на тоа што жената и во својата моминска фамилија, но и после мажењето нема пристап до сопственост или пристап до друго материјално добро како основа за нејзино економско зајакнување.

Од наодите може да се заклучи дека жените во Полошкиот регион немаат пристап до економските ресурси во сејмената средина. Традицијата и обичаите во врска со наследството ги дискриминираат девојките и жените во Полошкиот регион, влиаејќи на тој начин во ослабување на економската положба и нивниот социјален статус во заедницата.

Графикон 4 – На чие име е регистрирана сопственоста во вашето семејство

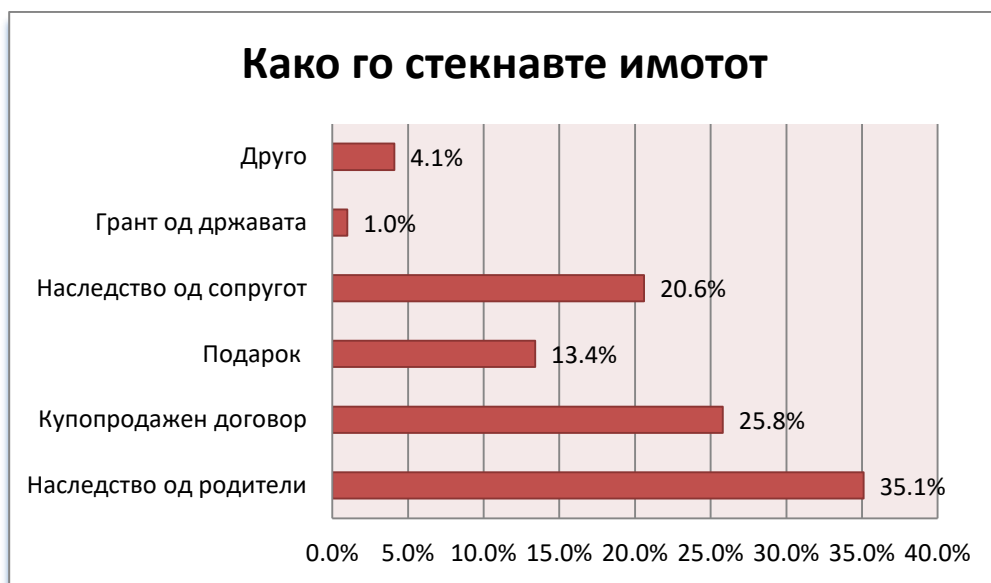


Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Начин на кој е стекнат имотот

Едно од значајните прашања што се врзува со зајакнување на положбата на жената во заедницата е и тоа како е стекнат имотот. Околу 35% од анкетираниите, имотот го стекнале преку наследство, 1/5 од анкетираниите изјавиле дека имотот го стекнале преку купопродажен договор, околу 21% од анкетираниите изјавиле дека имотот го стекнале како наследство од сопругот (погледни Графикон 5)

Графикон 5 - Начин како е стекнат имотот



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Наследство

Хипотезата дека жените во Република Македонија воопшто и во Полошкиот регион посебно, не ги користат законските права во сферата на наследството се потврдува и со наодите во ова истражување. Резултатите укажуваат на фактот дека 87% од анкетираните жени во анкетата немаат наследено имот од родителите (Погледни Графикон 6)

Графикон 6 - Дали имате наследено имот од родителите



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Наследство според етничка припадност

Тргувајќи од фактот дека Полошкиот регион е мултиетнички регион каде заедно живеат различни етнички структури, кои во себе имат специфични идентитетски културни кодови значајно е да се идентификуваат разликите и сличностите во имплементацијата на правната рамка во врска со наследството и сопственоста, врз етничка припадност. Треба да се истакне дека нема посебни разлики помеѓу најголемите заедници кои беа во најголем број во оваа анкета. Така, 84% односно 85% од анкетираниите албанки и македонки не земаат наследство (погледни Графикон 7). Кај помалите заедници имаме уште поалармантна состојба. Овие наоди покажуваат дека во случајот на Полошкиот регион варијаблата на етничката припадност не игра улога во перцепциите на жената во врска со пристапот до наследството односно до имотот.

Графикон 7 - Наследство (според етничка припадност)



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права”

Наследството според населеното место

На прашањето дали имате земено наследство (според урбано/рурално населено место), треба да се истакне фактот дека постојат разлики кон пристапот околу наследството. Додека во руралните населени места само 9% од анкетираниите жени зеле наследство, кај урбаните населени места овој процент е очигледно повисок (21%) или секоја 5-та од анкетираниите жени се има стекнато со наследство. Покрај фактот дека резултатите се вознемирувачки, овие наоди покажуваат дека има разлики во третирањето на правото на наследство во руралните населени места и урбаните, што може да биде показател дека треба пофокусирано да се интервенира во руралните населени места во иднина.

Наследство според возраста

Што се однесува до возраста треба да се истакне дека постојат разлики во остварување на правото на наследство. Така, анкетираниите од група возрасни 42-49 со 19% е група на возрасни, што во споредба со другите групи на возраст има поголем пристап во наследство, а најмал процент е кај група на возраст од 18-25 со само 4%. Интересно ќе беше да се анализираат причините за една ваква дискрепанца. Изгледа дека ова може да биде резултат на фактот дека наследната процедура се остварува после смртта на родителите и во оваа возраст, повеќето од анкетираниите не се соочени со ваков случај.

Наследство според образованието

Што се однесува на образованието, од анкетата може да заклучиме дека нивото на образование е во непосредна корелација со пристапот до наследство. Со други зборови, кај анкетираниите со повисоко ниво на образование поголем е процентот на оние кои го користеле правото на наследство. Овој наод е во согласност со наодите во другите општества каде се смета дека образованата жена е позајакната, има поголема самодоверба, свест и е порешителна во остварување на правата во оваа сфера.

Брачна состојба

Што се однесува до брачната состојба помал процент има кај жени вдовици (12%), а највисок кај разведените жени со 14%, што може да биде резултат на заштитниот механизам на семејството поради разводот на жената (погледни табела за наодите според населени места на варијаблите)

Табела 1: Дали имате земено наследство (според варијабилноста)

	Варијабли	Да	Не
Населено место	Урбано	21%	74%
	Рурално	9%	91%
Возраст	18-25 години	4%	96%
	26-33 години	15%	85%
	34-41 години	12%	88%
	42-49 години	17%	83%
	50+ години	12%	88%
Брачна состојба	Немажена	13%	87%
	Мажена	13%	87%
	Разведена	14%	86%
	Вдовица	12%	88%
	Вонбрачна Заедница	0%	100%
Вработување	Јавен сектор	12%	88%
	Приватен сектор	16%	84%
	Цивилно општество	0%	100%
	Земјоделка	0%	100%
	Домаќинка	6%	94%
	Пензионерка	17%	83%
	Ученичка-студентка	20%	80%
	Невработена	19%	81%
Образование	Друго	0%	0%
	Незавршено основно образование	11%	89%
	Основно образование	11%	89%
	Средно образование	13%	87%
	Високо образование Факултет	14%	86%
	Постдипломско образование (Магистратура, Докторат)	1%	99%

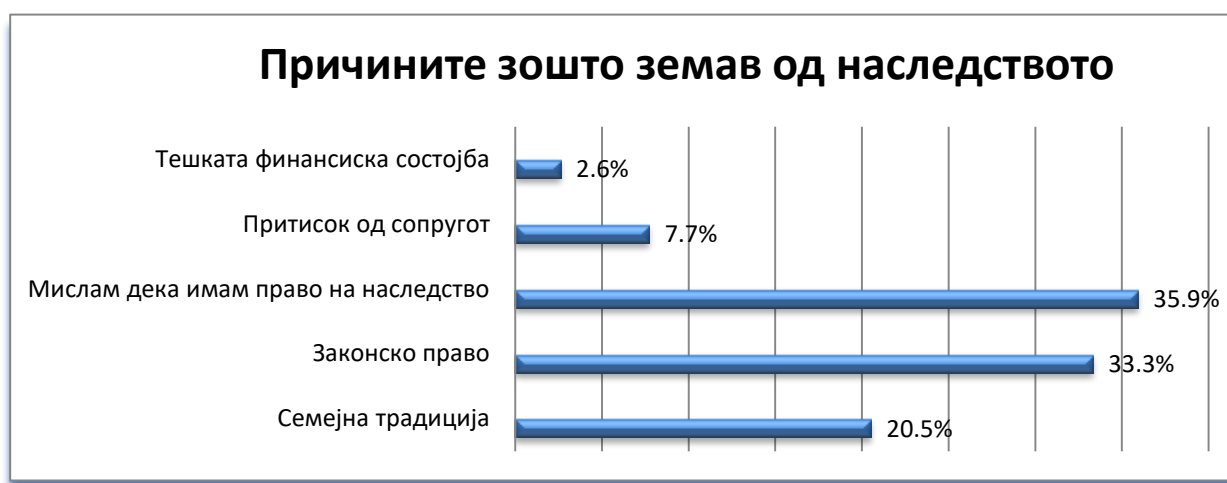
Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Наследство: Причини за земање наследство

Жените кои се стекнале со наследен имот се изјасниле за наследството на следниов начин: 35,9% дека зеле наследство бидејќи имаат и тие такво право, 33,3% бидејќи е нивно законско право, 20,5% бидејќи едно такво право е традиција во сејмеството, 7,7% поради притисокот од сопругот и 2,6% поради тешката финансиска состојба (погледни Гарфикон 8)

Интересно е дека околу 2/3 од жените кои се стекнале со наследен имот како причина го наведуваат нивното право за пристап до сопственоста на сејмеството.

Графикон 8: Причини за земање наследство



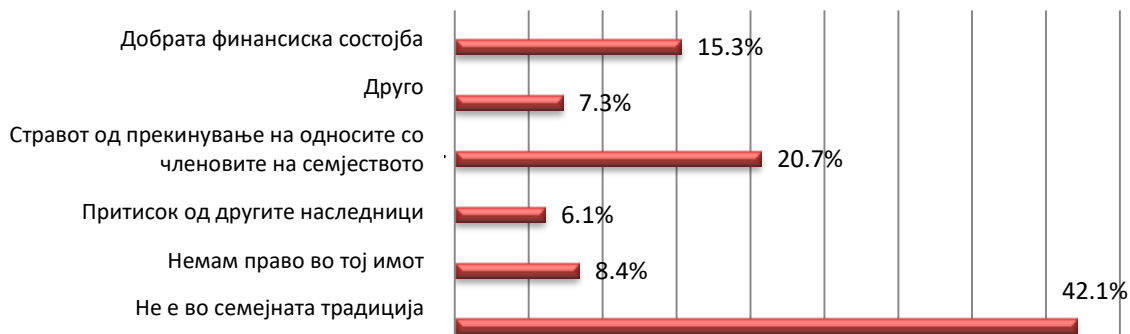
Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Наследство: Причини зошто не е земено наследство

Анкетираните кои дадоа негативни одговори на прашањето дали зеле наследство, се изјасниле зашто не зеле од наследството. Околу 42% од анкетираните не зеле наследство бидејќи, во нивното семејство, ќерките традиционално биле одстранети од наследството. Секоја 5-та жена не зела наследство поради стравот од нарушување на сејмените односи. Околу 15,3% од анкетираните, не зеле наследство бидејќи во сејмеството на мажот немаат финансиски проблеми и немаат потреба од такво наследство (погледни Графикон 9). Наодите ја покажуваат улогата на општествените обичаи и норми во однесувањето на семејствата во Полошкиот регион во врска со моделот на поделба на наследството.

Графикон 9 - Причини зошто не е земено наследство

Причините зошто немам земено наследство



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Наследство: Поддршка од родителите

Едно од поставените прашања беше поддршката од родителите во остварување на правото за наследување. Интересно е дека 30% од анкетираните жени немаат мислење за ова прашање, 24,3% немаат никаква поддршка и 14% имаат само мала поддршка. Од наодите може да се заклучи дека 2/3 од анкетираните не се задоволни со поддршката или немаат никакво мислење во врска со наследството. (погледни Графикон 10).

Графикон 10 - Поддршка од родителите

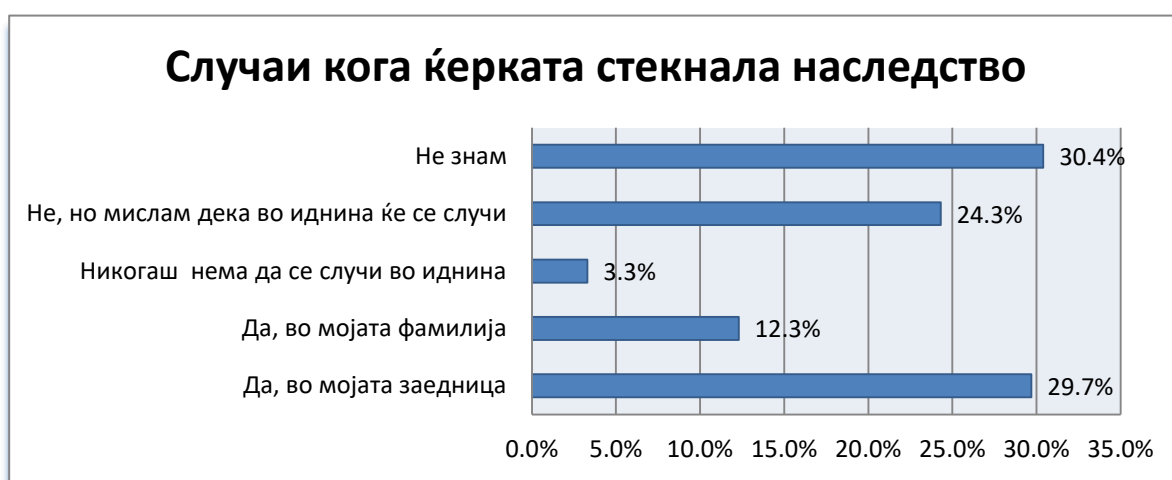


Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Дали во вашето семејство има случај кога ќерката стекнала наследство?

Анкетираните се осврнале само на најтесното семејство и во својата заедница, каде ќерката се стекнала со наследство и за нивните ставови дали во иднина може да се случат вакви примери. 12,3% од анкетираните одговориле дека има такви случаи во нивното семејство, а 29,7% дека имало вакви случаи во нивната заедница. Индикативен, а исто така и позитивен е фактот дека 24% од анкетираните мислат дека во иднина ќе има повеќе вакви случаи, а само 3,3% не веруваат дека ќерките во нивна фамилија ќе имаат пристап до наследство. (погледни Графикон 11)

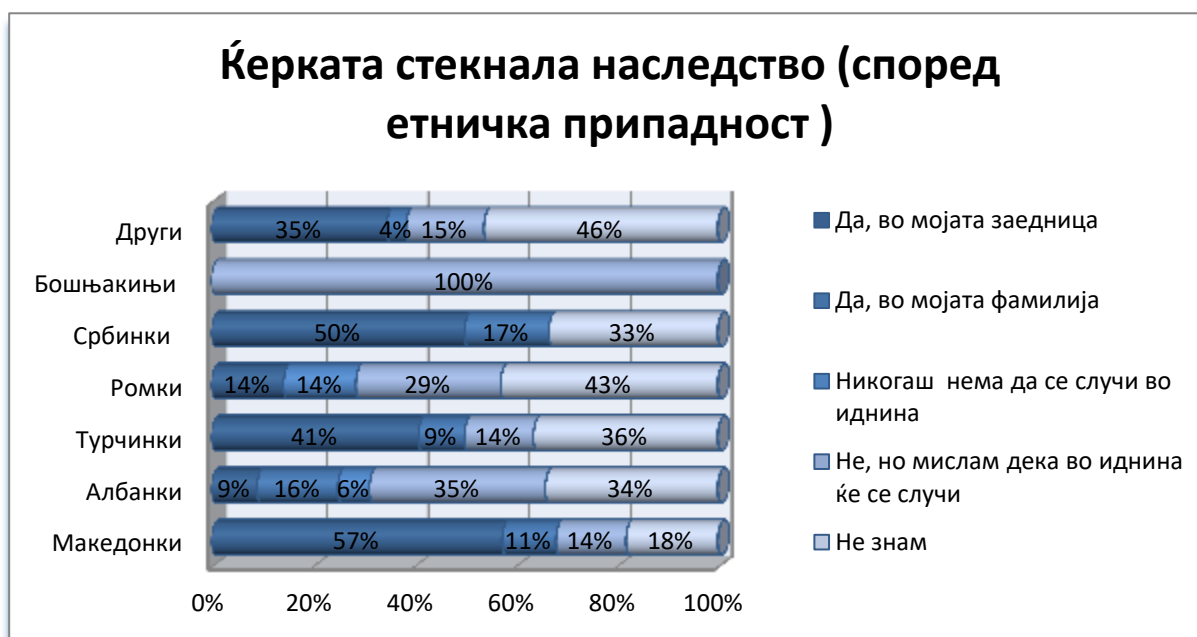
Графикон 11 – Случаи кога ќерката има стекнато наследство



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Ако се вкрсти претходното прашање со етничката припадност може да се види дека 57% од македонките се изјасниле дека ќерката има земено наследство во нивната заедница, кај албанките ова е потврдено само од 9% од анкетираните. 35% пак од анкетирани албанки, се изјасниле дека не се случило и дека и во иднина не може да се случи. Овај процент е понизок со 14% кај македонската заедница и кај турската заедница. Индикативен е релативно големиот процент кај сите анкетирани заедници дека не знаат за вакви случаи (18%) кај македонската заедница и 43% кај ромската заедница. (погледни Графикон 12).

Графикон 12 - Ќерката стекнала наследство (според етничка припадност)



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Ставови на жените во врска со наследството

Примарната цел на истражувањето беше да се идентификуваат ставовите на анкетираниите девојки и жени во врска со користењето на правото на наследство и имот. Во овој дел на документот ќе ги прелистаеме наодите во врска со перцепциите на анкетираниите жени околу правото на наследство и имот. Едно од прашањата во прашалникот се состоеше од неколку изјави со кои анкетираниите требаше да се изјаснат дали се согласуваат или не. Изјавите беа следниве:

- Позитивната наследничка изјава негативно ќе влијае во односите со моето потесно семејство (родители, браќа)
- Ќерката треба да добие ист третман во процесот на оставинската постапка од родителите
- Ќерката не треба да добие повеќе од $\frac{1}{2}$ од она што го добиваат другите наследници
- Ќерката не треба да добие имот по основ на наследство од родителите (родители, браќа)

Од истражувањето произлегува дека 44% од анкетираниите жени мислат дека позитивната изјава за наследство ќе влијае негативно во односите во семејството. Повеќе од околу 28% немаат мислење по ова прашање. Само 28% не се согласуваат со оваа изјава. Ваквите резултати покажуваат дека за многу семејства позитивната наследничка изјава е неприфатлива и е извор на несогласување меѓу членовите на семејството.

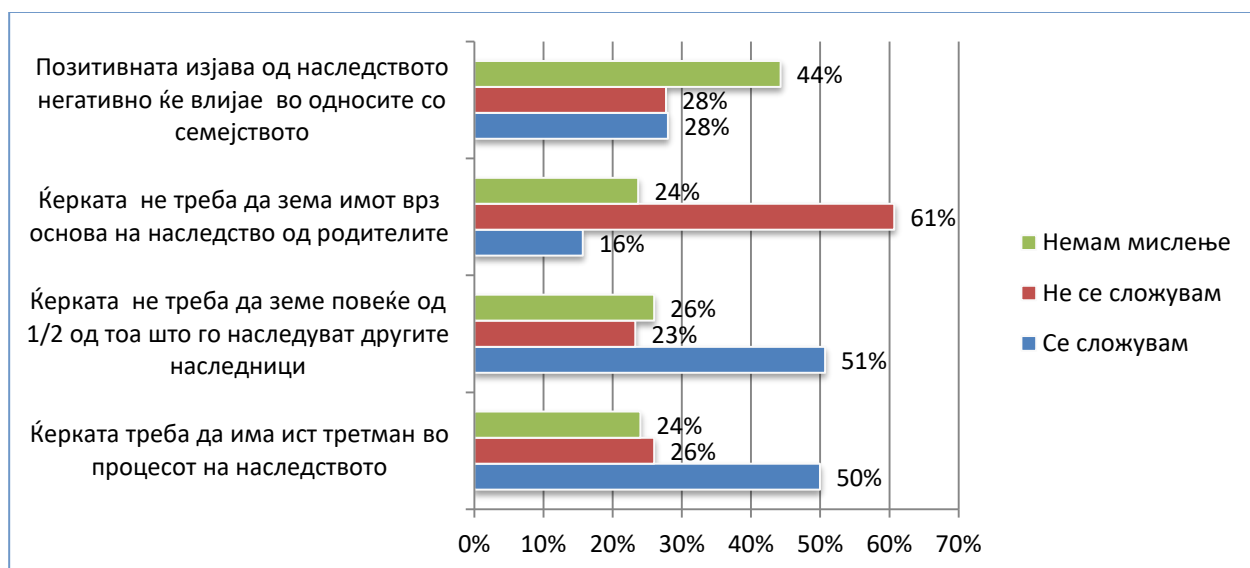
Околу 2/3 од жените, вклучени во анкетата, не се согласуваат со изјавата дека ќерката не треба да земе имот, што значи дека анкетираниите се за правото на наследство, но надоврзано со претходното прашање сметаат дека ако земе наследство ќе се нарушат односите со другите членови на семејството. Околу 16% од анкетираниите жени се согласуваат дека ќерката не треба да има право на наследство од родителите.

Интересно е да се каже дека 51% од анкетираниите се согласуваат со изјавата дека ќерката не треба да земе повеќе од $\frac{1}{2}$ од тоа што земаат другите членови и само 23% таксативно не се согласуваат со оваа изјава.

Овие резултати се на иста линија со наодите од следните прашања, така да на прашањето дали се согласуваат и ќerkите да се третираат еднакво во наследната постапка, само половина од анкетираниите се согласиле со овој став, а другата половина или не се согласиле (26%) или немале мислење во врска со ова прашање (погледни Графикон 13)

Перцепциите или ставовите на анкетираниите покажуваат дека културата и традицијата доминираат во перцепцијата на жената од Полошкиот регион кога станува збор за наследството и имотното право. Дотолку што наодите покажуваат дека околу 50% од жените во Полошкиот регион не се подготвени да бараат почитување на ова законско право, бидејќи е во несогласност со традиционалните вредности и од стравот од нарушување на односите помеѓу членовите на семејството. Кога станува збор за ограничениот пристап, значи $\frac{1}{2}$ од наследството, се зголемува процентот на жените кои се за ваквиот модалитет кој е во согласност со исламската традиција, но и од фактот дека постои некаков семеен модел на солидарност како резултат на тесните семејни врски, каде синот ја презема обврската за грижата кон родителите и на овој начин зема поголем дел во споредба со ќерката (Погледни графикон 13)

Графикон 13 – Ставови за наследството



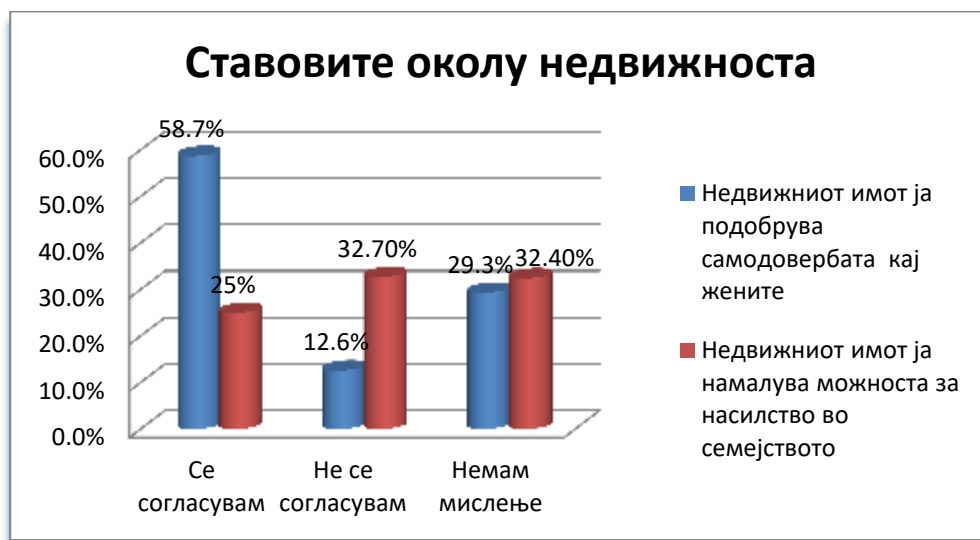
Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Анкетираните се изјаснија и за недвижностите и нивното влијание во зајакнување на жената и спречувањето на насилството во семејството.

Околу 59% од анкетираните се согласуваат со изјавата дека недвижниот имот влијае врз подобрувањето на самовербата кај жените. Интересно е дека 30% немаат мислење по ова прашање.

Што се однесува до изјавата дека недвижниот имот ја намалува можноста за насилство во семејството 32,7% не се согласуваат со оваа изјава а, 32,4% немаат мислење во врска со ова прашање.

Графикон 14 - Ставови околу недвижноста



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Доколку имате деца (или кога би имале деца) кој ќе го наследи наследството

Беше интересно да се земе мислење од анкетираните жени како ќе го делат наследството со нивните наследници. Околу 15% од анкетираните девојки и жени би ги дискриминирале нивните ќерки оставајќи им го наследството на синовите. Околу 42% посакуваат рамноправно делење помеѓу ќerkите и синовите. Околу 28% не ја исклучуваат ќerkата, но мислат дека таа треба да има помал дел во споредба со синот. Овие наоди покажуваат дека треба проактивен пристап на тие што одлучуваат, како и на цивилното општество за подигнување на свеста кај жените за потребата за нејзина недискриминација во оваа област.

Графикон 15 - Кој ќе го наследи мојот имот



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права”

Кој ќе го наследи имотот (според етничка припадност)

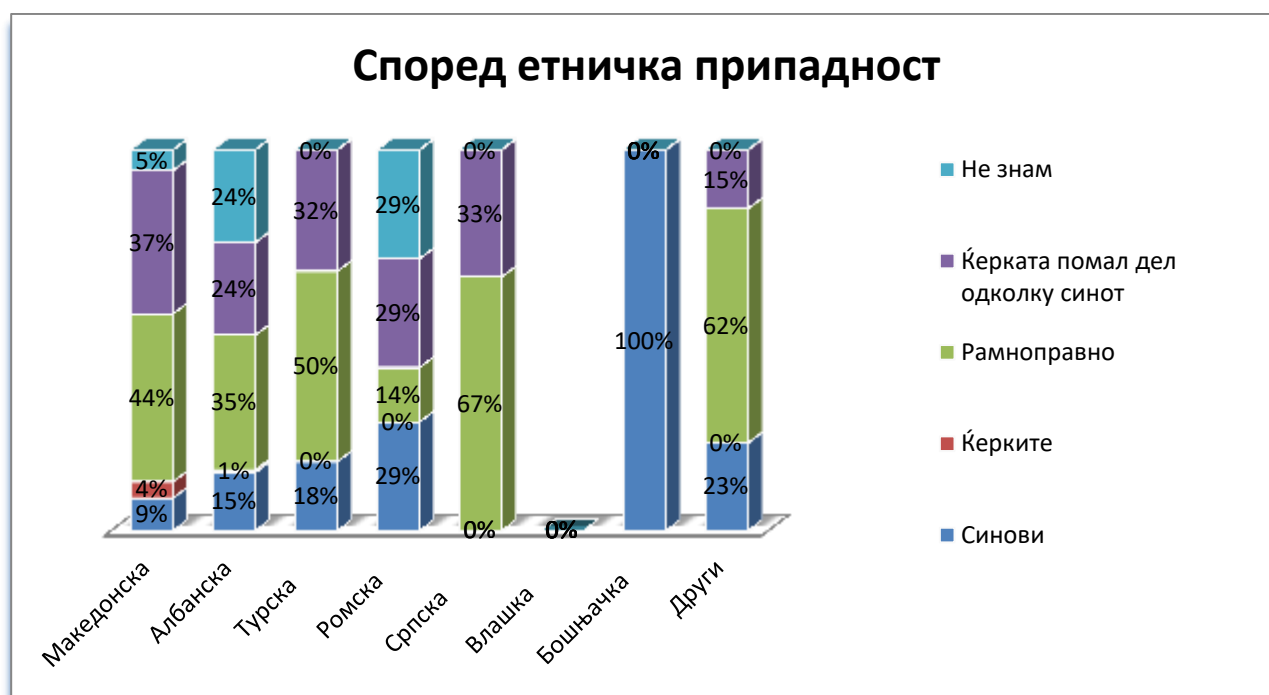
Ако податоците ги одвоиме врз основа на етничка припадност излегува дека кај анкетираниите лица од македонска припадност 44% би го поделиле имотот рамноправно, 37% би и дале на ќerkата помал дел отколку на синот, 9% би ја остраниле ќerkата од наследство и само 5% немаат мислење за ова прашање.

За разлика од ова, 1/5 од анкетираниите од албанската заедница немаат мислење за ова прашање, 35% би го поделиле имотот рамноправно, 24% би и дале помал дел на ќerkата во споредба со синот и 15% би ја одстраниле ќerkата од наследството. Овие наоди покажуваат дека кај оваа заедница религиозните норми не се аплицираат толку колку ние си замислуваме (според овие норми на ќerkите им следува 1/2дел) отколку делуваат обичаите и општествените норми.

Кај турската заедница 50% ги сметаат ќerkите рамноправни со синовите, 18% би ги ги изземале ќerkите од процесот на наследството, а пак 32% сметаат дека ќerkата треба да има помал дел одколку синот. Интересно е дека кај ромската заедница 29% немаат мислење за ова прашање (погледни Графикон 16).

Наодите покажуваат дека нема големи разлики од етничкиот аспект, дека религиозните норми немаат големо влијание колку што се мисли. Но, треба да истакнеме, дека еден значителен број на анкетирани кај албанската и ромската заедница немаат мислење, што значи, дека треба да се работи повеќе на актуелизирање на ова прашање и на подигнување на свеста кај овие жени. Исто така, солидарноста во сејменото опкружување помеѓу генерациите (кај сите заедници) кога синот се грижи за родителите, може да биде една причина повеќе за таква перцепција, значи отстранување на ќerkата или доделување најмал дел од имотот.

Графикон 16 - Како ќе го поделам наследството (етничка припадност)



Извор - Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права”

Населено место

Има доста разлики во перцепциите помеѓу жените кои живеат во рурални и урбани населени места. Така 48% од жените во урбаните населби изјавиле дека имотот треба да се дели рамноправно, овој процент е помал кај жените што живеат во рурални населби (38%). Интересно е дека секоја 5-та жена во урбаните населби не знае како би го поделила имотот, а приближно ист е процентот на жени според варијабилноста на населеното место кои би ги исклучиле жените од наследството.

Возраст

Ако се анализираат резултатите според возраста излегува на виделина дека најмладата група според возраста се понаклонети да не дискриминира жената, во споредба со постарите. Така, групата на возрасни од 18-25 години со 58% би го поделиле имотот рамноправно, а овој процент кај постарата група возрасни (50+ години) е околу 30%. Овие наоди покажуваат една рефлексija која се заснова во начелото на недискриминација кај младите која треба да се поттикнува и зајакнува од страна на семејството и од заедницата за поголема свест кај жените во иднина.

Брачна состојба

Принципот на рамноправност наидува на поголема поддршка кај разведените жени со 57%, следуваат анкетираните жени кои не се мажени со 51% и најмалиот процент е кај жените кои живеат во вонбрачни заедници со 25%.

Образование

Позитивната рефлексива за поделбата на имотот на рамноправен начин е во директна врска со нивото на образование. Така, кај жените со незавршено основно образование процентот што ја поддржува рамноправната поделба на наследството е 22%, овој процент се зголемува кај жените со повисоко ниво на образование (универзитетско) достигнувајќи 62%. Овие наоди се во согласност со другите истражувања што покажуваат дека еден од главните механизми за зајакнување на жената е образованието.

Табела 2. Кој ќе се стекне со имотното наследство (според варијабилностите)

	Варијабилноста	Синовите	Ќерките	Рамноправно	Ќерката помалку од синот	Не знам
Населено место	Урбано	13%	2%	48%	18%	19%
	Рурално	15%	1%	38%	33%	12%
Возраст	18-25 години	8%	0%	58%	13%	21%
	26-33 години	8%	2%	48%	27%	15%
	34-41 година	17%	0%	45%	25%	13%
	42-49 години	10%	3%	35%	32%	18%
	50+ години	24%	3%	30%	35%	8%
Брачна состојба	Немажена	6%	0%	51%	21%	21%
	Мажена	15.2%	2.3%	40.1%	29.0%	12.9%
	Разведена	0%	0%	57%	14%	29%
	Вдовица	20%	0%	32%	44%	4%
	Вонбрачна заедница	50%	0%	25%	0%	25%
Образование	Основно незавршено	22%	0%	22%	33%	22%
	Основно образование	27%	0%	26%	34%	12%
	Средно образование	10%	2%	41%	32%	13%
	Високо образование	9%	3%	52%	21%	15%
	Постипломско (Магистратура, Докторат)	8%	0%	62%	15%	15%

Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

Од анкетираните се бараше да ги наведат причините зошто жените во нивните заедници не бараат наследство. Со 1 се рангираше нај незначајната причина, со 9 најзначајната причина. Од наодите се гледа дека како најзначајна причина се рангира традицијата, следува стравот од евентуалните несогласувања со другите членови на семејството, потоа нивната замисла дека постапуваат правилно, стравот во случај на разведување, стравот дека не ќе можат да се вратат во нивните семејства, религиозните норми, отсуство на самоверба (погледни Графиконот 17). Наодите по ова пршање се

индикативни и треба да бидат еден вид насочување за оние кои донесуваат одлуки, но и за цивилното општество за евентуални интервенции во оваа сфера.

Графикон 17 - Зошто жените не земаат наследство



Извор: Структуриран прашалник во рамки на проектот „Економско зајакнување на жените во Полошкиот регион преку застапување и промовирање на нивните имотни права“

VI. ЗАКЛУЧОЦИ

- Додека во обичајното право позицијата на жената беше дискриминаторска од аспект на правото на наследство, актуелниот Закон за наследство на Република Македонија ја признава родовата рамноправност во наследството.
- И покрај постоењето на законска регулатива, Република Македонија, во контекстот на правата на жените за наследство, се соочува со продолжување на спроведување на обичаите и општествените норми кои се практикуваат од генерација до генерација
- Иако законот што е во сила ја познава целосната рамноправност во наследството, наодите од ова истражување покажуваат дека, при третирањето на наследството жената отстапува од правото за нејзиното наследство
- Поради помалиот број на жени опфатени во пазарот на трудот статистичките податоци покажуваат дека во Полошкиот регион жените помалку придонесуваат во семејниот буџет споредбено со мажите
- Жените во Полошкиот регион немаат пристап до економските ресурси во семејниот круг. Традицијата и обичаите во врска со наследството ги

дискриминираат девојките и жените во Полошкиот регион и со тоа делуваат на нивната економска сила и социјалниот статус во заедницата

- Жените се свесни и заплашени за последиците на кои ќе наидат ако тие бараат остварување на нивното право за имотно наследство. Тие не се подготвени да бараат почитување на ова законско право бидејќи е спротивно со традиционалните вредности и од стравот за нарушување на односите помеѓу членовите на семејството
- Во само 13% од семејствата опфатени во анкетата, сопственоста е регистрирана на име на жената и 7,7% од анкетираниите жени изјавиле дека поседуваат заеднички имот. Треба да се истакне дека оваа состојба е последица на фактот дека жената во нејзиното семејство, но и подоцна, во бракот, нема пристап до имотот или пристап кон други материјални добра како основа за економско зајакнување.
- Има разлика во третирањето на правото на наследство помеѓу руралните и урбаните населби што може да биде показател за пофокусирани интервенции во руралните населби во иднина.
- Што се однесува на образованието на анкетираниите жени може да се заклучи дека нивото на образование е во директна корелација со пристапот до наследството. Со други зборови, кај анкетираниите жени со високо образование повисок е процентот на жени кои го користеле правото на наследство.
- Овие наоди покажуваат рефлексивност која се базира на принципот на недискриминација од страна на младите по возраст, која треба да се поддржува и зајакнува од страна на семејството и заедницата за поголема самодоверба кај жената во иднина
- Во Полошкиот регион има доста разлики во третирањето на жената во врска со наследството и имотот врз основа на етничка припадност. Постои тренд на дискриминација присутен кај сите етнички заедници

VII. ПРЕПОРАКИ

- Општините кои гравитираат во Полошкиот регион, комисиите за еднакви можности помеѓу жените и мажите на општински нивоа и другите соодветни механизми за постигнување на родова рамноправност и почитување на човековите права, да го мониторираат спроведувањето на правната рамка за наследството.
- Да се поттикне јавна дебата од страна на цивилното општество, со цел информирање на граѓаните, конкретно на жените за нивните права на наследство.
- Неопходна е попрецизна анализа на правната рамка за разгледување на можни промени и надминување на “тесните грла” со цел да се намали просторот за спроведување на обичајното право во оваа сфера
- Граѓанските здруженија во соработка со институционалните механизми за остварување на родова рамноправност да иницираат кампањи за подигање на свеста и за информирање за правата на жените за наследство. Кампањите треба да дизајнираат специфичен пристап за руралните и урбаните населби, разните

етнички заедници и различните информативни механизми кои ќе бидат прифатливи за соодветните возрастни групи.

- Комисијата за еднакви можности меѓу жените и мажите и женските граѓански здруженија да организираат обуки за судии, со цел нивно сензибилизирање за случаите кои се однесуваат на родова рамноправност и имотното наследство
- Централната и локалната власт да спроведуваат воспитни програми во кои посебно ќе бидат вклучени жените од руралните средини за и тие да можат да го остварат нивниот економски потенцијал
- Централната власт во соработка со Банките во РМ да им овозможат на жените земање на поволни кредити за нивни почетни бизниси, помогнувајќи ги со афирмативни економски политики во разни форми на заедничко кредитирање и на микро кредити со ниски камати.
- Комисијата за еднакви можности меѓу жените и мажите и институционалните механизми за унапредување на родовата рамноправност и човековите права да подготвуваат и спроведуваат програми и долгорочна стратегија кои ќе влијаат во менувањето на предрасудните шеми и модели за однесување на мажите и жените во општеството
- Институционалните механизми за постигнување на родова рамноправност и граѓанските здруженија да го мониторираат спроведувањето на законите и на зацртаните стратегии за заштита на човековите слободи и права на жените и девојките
- Големите промени бараат неконвенционални интервенции. Во многу општества жените се зајакнале со помош на финансиските механизми кои го принудуваат патриархалниот систем да се промени. Во овој контекст, со помали даноци, кога е сопственик жената, ќе биде добар пристап за привлекување на семејството да го пренесе имотот кај жените и девојките

VIII. КОНСУЛТИРАНИ РЕСУРСИ

- Уставот на РМ
- Законот за семејството,, Службен весник на РМ бр.153 од 2004 година, Законот за имотот
- Законот за еднакви можности меѓу мажите и жените, Службен Весник на РМ бр.06/2012 од 2012 година
- Законот за наследство
- Законот за сопственоста и другите сродни права, Службен весник на РМ бр.35 од 2010 година
- Human Development Report, UNDP 1997
- Engendering Development, World Bank 2001

IX. АНЕКС

СТРУКТУРИРАН ПРАШАЛНИК

ВО РАМКИТЕ НА ПРОЕКТОТ “ЕКОНОМСКО ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН ПРЕКУ ЗАСТАПУВАЊЕ И ПРОМОВИРАЊЕ НА НИВНИТЕ ИМОТНИ ПРАВА ”

I. ДЕМОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ НА ИСПИТАНИКОТ

1. Етничка припадност

1. Македонска
2. Албанска
3. Турска
4. Ромска
5. Српска
6. Влашка
7. Бошњачка
8. Друга _____

2. Живеалиште (населено место):

1. Урбано населено место _____
2. Рурално населено место _____

3. Возраст

1. 18 -25 години
2. 26-33 години
3. 34-41 години
4. 42-49 години
5. 50+ години

4. Брачен статус

1. Немажена
2. Во брак
3. Разведена
4. Вдовица
5. Во вонбрачна заедница

5. Статус: вработување

1. Вработена во јавниот сектор
2. Вработена во приватниот сектор
3. Вработена во граѓанското општество (невладиниот сектор)
4. Земјоделец
5. Домаќинка
6. Пензионерка
7. Ученик, студент
8. Невработена
9. Друго _____

6. Образование

1. Незавршено основно образование
2. Завршено основно образование
3. Завршено средно образование
4. Завршено високо образование (факултет)
5. Завршени последипломски студии (магистратура или докторат)

7. Дали имате возачка дозвола:

1. Да
2. Не

8. Дали сте сопственик или ко-сопственик на фирма

1. Да
2. Не

Ако одговорот е ДА објаснете _____

9. Семејство: Колкумина членови брои Вашето семејство (заокружете една од дадените алтернативи)

1. До 2 членови
2. Од 3 до 4 членови
3. Од 5 до 6 членови
4. Повеќе од 6 членови

10. Економски статус (нето-месечни приходи на Вашето семејство за 2016 година). Во моето семејство вкупните нето-месечни приходи се:

1. До 9.000 денари
2. Од 9.001-15.000 денари
3. Од 15.001-21.000 денари
4. Од 21.001-27.000 денари
5. Од 27.001-35.000 денари
6. Од 35.001-41.000 денари
7. Повеќе од 41.001 денари

11. Во моето семејство вработен/ вработени се:

1. Двата сопружници
2. Само мојот сопруг
3. Само јас
4. Ниту еден од сопружниците
5. Децата

12. Во чие име е запишана сопственоста во вашето семејство/брачна заедница (куќа, стан, земјиште)

1. Сопругот/Таткото
2. Мое/Мајката
3. Заедничко на сопружниците
4. Децата
5. Друго (објаснете) -----

13. Доколку имате во сопственост (ваше име или заедничко) недвижност како е добиен тој имот (Заокружи еден или повеќе одговори):

1. Наследство од родители (мираз)
2. Купопродажен договор
3. Подарок
4. Наследство од сопружник
5. Државен грант/подарок
6. Друг начин (Објаснете) -----

II. Ставови

14. Ве молам анализирајте ги следниве заклучоци и оценете ги (заокружете) со бројот кој е најблизок со Вашето мислење и до Вашиот став во врска со сопственоста на недвижен имот :

СТАВ	Се согласувам	Неутрален	Не се согласувам	Немам мислење
1. Сопственоста на недвижен имот го подобрува социјалниот статус на жената во семејството и заедницата	1	2	3	4
2. Сопственоста на недвижен имот е форма на осигурување за во трето доба	1	2	3	4
3. Сопственост на недвижен имот ја подобрува самодовербата на жената	1	2	3	4
4. Сопственоста на недвижен имот ја зголемува можноста за насилство во семејството	1	2	3	4
5. Сопственоста на недвижен имот ја намалува можноста за насилство во семејството	1	2	3	4

15. Рангирајте ги од 1 до 9 причините поради кои жените во вашата заедница не барат наследство од своите родители: Со 1 рангирајте ја на малку важната причина додека со 9 најважната причина

Бр.	Причини поради кои жената НЕ бара наследство од своите родители	Најмалку важна 1 Најважна причина 9
1	Бидејќи се смета дека е исправна одлука	
2	Поради традицијата	
3	Поради религиозните норми	
4	Да се избегнат недоразбирања со другите наследници (браќата)	
5	Недостаток на самодоверба	
6	Недостаток на свеста	
7	Поради недостаток на знаење за наследните права	
8	Поради страв дека во случај на развод нема да можат да се вратат да живеат со своите родители	
9	Друго (објаснете)-----	

16. Ве молам анализирајте ги следниве заклучоци и оценете ги (заокружете) со бројот кој е најблизок со Вашето мислење и до Вашиот став во врска со наследството :

СТАВ	Се согласувам	Неутрален	Не се согласувам	Немам Мислење
1.Керката треба да добие ист третман во процесот на оставинската постапка од родителите	1	2	3	4
2.Керката не треба да добие повеќе од ½ од она што го добиваат другите наследници	1	2	3	4
3.Керката не треба добие имот по основ на наследство од родителите	1	2	3	4
4.Позитивната наследничка изјава негативно ќе влијае во односите со моето примарно семејство (родители, браќа)	1	2	3	4
5.Позитивната наследничка изјава позитивно ќе влијае во односите со моето примарно семејство (родители, браќа)	1	2	3	4

17. Ве молам анализирајте ги следниве заклучоци и оценете ги (заокружете) со бројот кој е најблизок со Вашето мислење и до Вашиот став во врска со процесот на донесување на одлуки во бракот за :

Начинот на одлучување	Сопругот (би требало) одлучува	Јас (би требало да) одлучувам	Заеднички (Би требало) одлучуваме	Немам мислење
1.Во моето семејство за начинот и моделите на штедење одлучува.....	1	2	3	4
2. Во моето семејство за аплицирање на кредит	1	2	3	4
3.Кога купуваме/продаваме недвижен имот одлучува.....	1	2	3	4
4. Одлуката за начинот и трошоците за семејните веселби е одлука на.....	1	2	3	4

III. Наследство

18. Дали имате добиено имот врз основа на наследство од вашите родители:

- 1) Да
- 2) Не

18.1 Доколку одговорот е ДА, наведете ги причините:

- 1) Традиција на нашето семејство
- 2) Законско право
- 3) Сметам дека имам право на наследство
- 4) Притисок од сопругот/семејството на сопругот
- 5) Лошата финансиска состојба
- 6) Друго-----

18.2 Доколку одговорот на претходното прашање е НЕ ве молам наведете ги причините:

- 1) Не е традиција во нашето семејство
- 2) Немам право врз тој имот
- 3) Притисок од другите наследници
- 4) Страв од нарушување на односите во семејството
- 5) Добрата финансиска состојба
- 6) Друго-----

19. Дали имате поддршка од вашите родители за правото на наследство:

- 1) Имам голема поддршка од родителите
- 2) Имам поддршка
- 3) Неутрални
- 4) Мала поддршка
- 5) Немам воопшто поддршка
- 6) Немам мислење

20. Доколку имате деца (или кога би имале деца) кој ќе го наследи наследството:

- 1) Синот/вите
- 2) Ќерката/ите
- 3) Подеднакво поделено помеѓу синот и ќерката
- 4) Ќерката би добила помал дел во споредба со синот
- 5) Не знам
- 6) Друго-----

20. Доколку единствен наследник во вашето семејство е вашата ќерка кој ќе го наследи вашето наследство:

- 1) Ќерката ќе го добие наследството
- 2) Наследството ќе биде поделено помеѓу машките членови во поширокото семејство на сопругот (стрико, братучеди)
- 3) Не знам

21. Дали во вашето семејство или заедница постои случај во кој ќерката го наследила имотот на родителите :

- 
- 1) Да, Во моето населено место
 - 2) Да, Во моето семејство
 - 3) Никогаш, и нема да се случи во иднина
 - 4) Не, но очекувам во иднина да има такви случаи
 - 5) Не знам

ВИ БЛАГОДАРАМ